

ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ У СУЧАСНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У словниках термін „ідентифікація” визначається як: 1) прийом пізнання, при якому встановлюється тотожність, пізнання, подібність об’єктів за спільними рисами, ознаками; 2) пізнавальний спосіб встановлення тотожності, подібності речей, процесів, явищ, осіб, що означає розумові операції з зовнішніми об’єктами стосовно суб’єкта, який пізнає (ідентифікація соціальна). *Ідентифікацією* називаються також і процеси, пов’язані зі сферою самосвідомості, самопізнання особи: ототожнення себе з іншими, уявлення іншої людини як продовження самого себе, перенесення себе на місце іншого [7].

Проблема ідентифікації, зокрема статевої, досліджувалась такими вченими, як: Р. Крафт-Ебінг, М.Хиршельфельд, З. Фрейд, І. Блох, Х. Елліс, Т. Ван де Вельде, Х. Райт, А. Ч. Кінзі, Д. Мані, У.Х. Мастерс і В.Е.Джонсон, І.М. Сеченов, І.П. Павлов, П.П. Блонський, Л.С. Виготський та інші [2,4,6,8].

В.Ю. Каган у книзі „Воспитателю о сексологии” визначає статево-ідентичність як аспект статевої свідомості, що описує переживання людиною себе як представника статі [5]. Гері Ф. Келлі визначає поняття „гендерна ідентичність” – особисте, внутрішнє сприйняття людиною своєї статі, відчуття своєї належності до чоловіків, жінок або ж до деякої невизначеної позиції між двома статями. Гері Ф. Келлі виділяє три категорії факторів, що визначають гендерну ідентичність людини: пренатальні фактори, фактори дитинства, фактори пубертатного періоду. Існування таких факторів було підтвержене в роботах Джона Мані (Money, 1977,1994), Мані і Анке Ерхард (Money&Ehrhardt, 1972), Джерелла, Мольца і Уорда (Gerald, Moltz, Ward, 1992), і Пантера (Hunter, 1995). Дана модель формувалася поступово, починаючи з початку 70-х років, і все ще уточнюється даними нових досліджень.

Розглянемо більш детально дані категорії факторів.

1. *Пренатальні фактори.* До народження дитини на світ цілий ряд факторів, зумовлених спадковістю, діяльністю гонад і загальним ходом розвитку, взаємодіє між собою, готуючи ґрунт для подальшої ідентифікації її як хлопчика чи дівчинки. Ще до того, як дитина народилася і її стать встановлена, більша частина подій, що є основою для гендерної ідентифікації, вже відбулася.

2. *Фактори дитинства.* Одразу ж після народження дитини, її морфологічна стать встановлюється за зовнішнім видом її геніталій. Хоча це може здатися доволі простою задачею, але іноді аномалії дородового розвитку роблять неможливим однозначно визначити стать дитини як чоловічу чи жіночу. Подібного роду невизначеність породжує ситуації, коли батькам необхідно прийняти рішення про характер лікарського втручання і його необхідність. Як тільки таке рішення прийнято і лікування проведено, дитина виховується як хлопчик або дівчинка, незалежно від того, яким є її генетична стать. Кожна дитина, врешті-решт, починає виробляти чіткі уявлення і сприймання свого власного тіла і статевих органів. Всі ці фактори, у поєднанні зі структурно-функціональними особливостями головного мозку, визначають первинну гендерну ідентичність дитини.

3. *Фактори пубертатного періоду.* Дитина продовжує щоденно отримувати від інших людей підтвердження або заперечення своєї гендерної ідентифікації. У період статевого дозрівання нові гормональні зміни в її тілі ведуть до подальшого розвитку статевих органів і появи вторинних статевих

ознак. Також у цей період зростає інтерес до сексуальних тем. Ці процеси, якщо вони протікають звичайним шляхом, продовжують підтверджувати гендерну ідентичність індивіда залежно від наближення до дорослості. Якщо в пубертатному періоді не виникає очікуваних змін (програма гендерної ідентифікації має деякі внутрішні невідповідності) і гендерна самоідентичність дитини на підтверджується, це часто призводить до душевного конфлікту й емоційного стресу [6].

Дж. Мані визначає статево-ідентичність як суб’єктивне переживання статевої ролі, а статево-роль – як соціальний прояв статевої ідентичності [5]. Але це випадок ідеальний, що описує абсолютну єдність переживань і поведінки.

Ідентичність, за В.Ю.Каганом, поняття багатоаспектне, а саме:

1) *адаптаційна (соціальна) статева ідентичність* описує те, як особистість співвідносить свою реальну поведінку з поведінкою інших чоловіків та жінок;

2) *цільова концепція „я”* окреслює набір індивідуальних установок чоловіка (жінки) на те, якими вони повинні бути;

3) *персональна ідентичність* визначає особистісне співвідношення себе з іншими людьми;

4) *его-ідентичність* є глибинним психологічним ядром того, що особистість людини як представника статі означає для самого себе [5].

Модель статевої ідентичності, за В.Ю.Каганом, будується на двох основних принципах: 1) рівневому співвідношенні основних її аспектів; 2) незалежності, ортогональності маскуліності та фемінності як вимірів ідентичності.

Перший, найбільш глибокий рівень, що відповідає его-ідентичності, визначається як базова статева ідентичність. Вона об’єднує філогенетичні та онтогенетичні аспекти особистості. Другий рівень представлений персональною статевою ідентичністю, що описує порівняння власних особистісних характеристик з „кальками” особистостей чоловіків і жінок взагалі. Третій рівень – статево-рольова ідентичність, або, за В.В.Солженкіним, „адаптаційний образ” Я як представника статі. Четвертий рівень вміщує статево-рольові ідеали, орієнтації [5].

У нашому дослідженні нас насамперед цікавили перші два рівні як власне ідентичність, оскільки третій і четвертий рівні описують вже статево-рольові.

Метою нашого дослідження було визначення сучасних уявлень старшокласників про чоловіків та жінок, особливостей власного сприйняття ними своєї статі.

Анкетування проводилося серед учнів 8-9-х класів ліцею ІПСТ. В опитуванні взяли участь 35 чоловік (19 хлопців і 16 дівчат) віком від 13 до 15 років.

Для досягнення мети дослідження ми запропонували респондентам оцінити такі людські якості: відвертість, благородство, владність, сміливість, агресивність, делікатність, спортивні якості, дух суперництва, фізична сила, турботливість, розсудливість, інтелегентність, успішність, відповідальність, надійність, покірність, самовпевненість, непостійність, вміння маніпулювати людьми, емоційність, сексуальність, чесність, сором’язливість; визначити ті якості, що притаманні респондентам особисто, а також відзначити, на їх думку, традиційно жіночі та традиційно чоловічі якості.

Більшість опитаних хлопців традиційно чоловічими вважають такі якості (див. Рис. 1): фізичну силу (89% опитаних); сміливість, спортивні якості (74%), агресивність (68); дух суперництва, владність (63%); самовпевненість (58%); благородство (53%); інтелігентність, надійність (47%); відповідальність, вміння (42%).

Більшість опитаних дівчат традиційно жіночими вважають якості (див. Рис. 3): відвертість, сором'язливість (69% опитаних), турботливість, делікатність (63%).

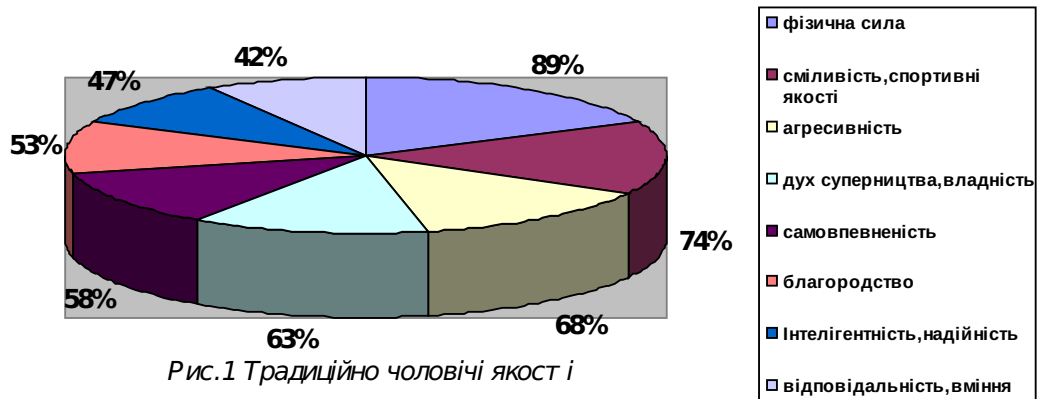

Рис.1 Традиційно чоловічі якості

Ці ж якості 74% опитаних хлопців визначили ідеальними чоловічими якостями у соціально значущих для них чоловіків. 82% опитаних дівчат традиційно чоловічими вважають такі якості, як-то: фізичну силу, владність, агресивність, благородство; спортивні ж якості, а також сміливість, інтелігентність, дух суперництва, самовпевненість, вміння маніпулювати людьми, такими якостями, що притаманні як чоловікам, так і жінкам.

Такої ж думки щодо традиційних жіночих якостей дотримується і 58% опитаних хлопців, однак додавши ще такі якості як покірність і легковажність. Ці ж якості, а також: ніжність, жіночість, вірність, розум, інтелігентність, сексуальність, 69% опитаних дівчат визначили ідеальними жіночими якостями у соціально значущих для них жінок.

Найвизначнішими в себе респонденти-хлопці визначили (див. Рис. 2) такі: дух суперництва (68% опитаних), сміливість, інтелігентність, самовпевненість (63%), розсудливість (58%), надійність, емоційність (47%), спортивні якості, турботливість (37%).

Більшість опитаних дівчат традиційно жіночими вважають якості (див. Рис. 3): відвертість, сором'язливість (69% опитаних), турботливість, делікатність (63%).

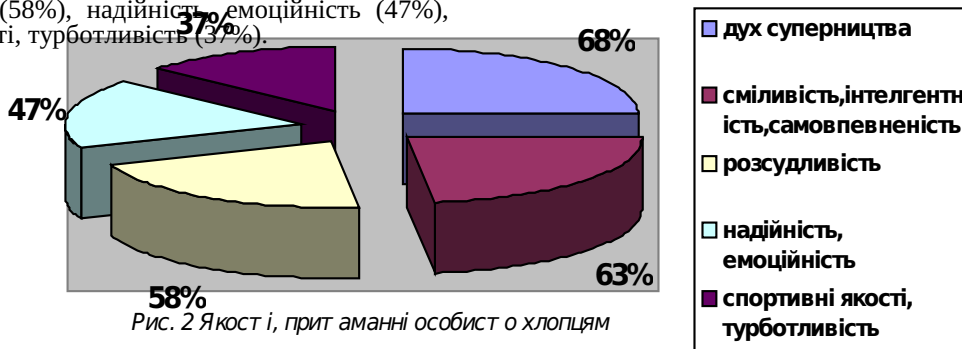
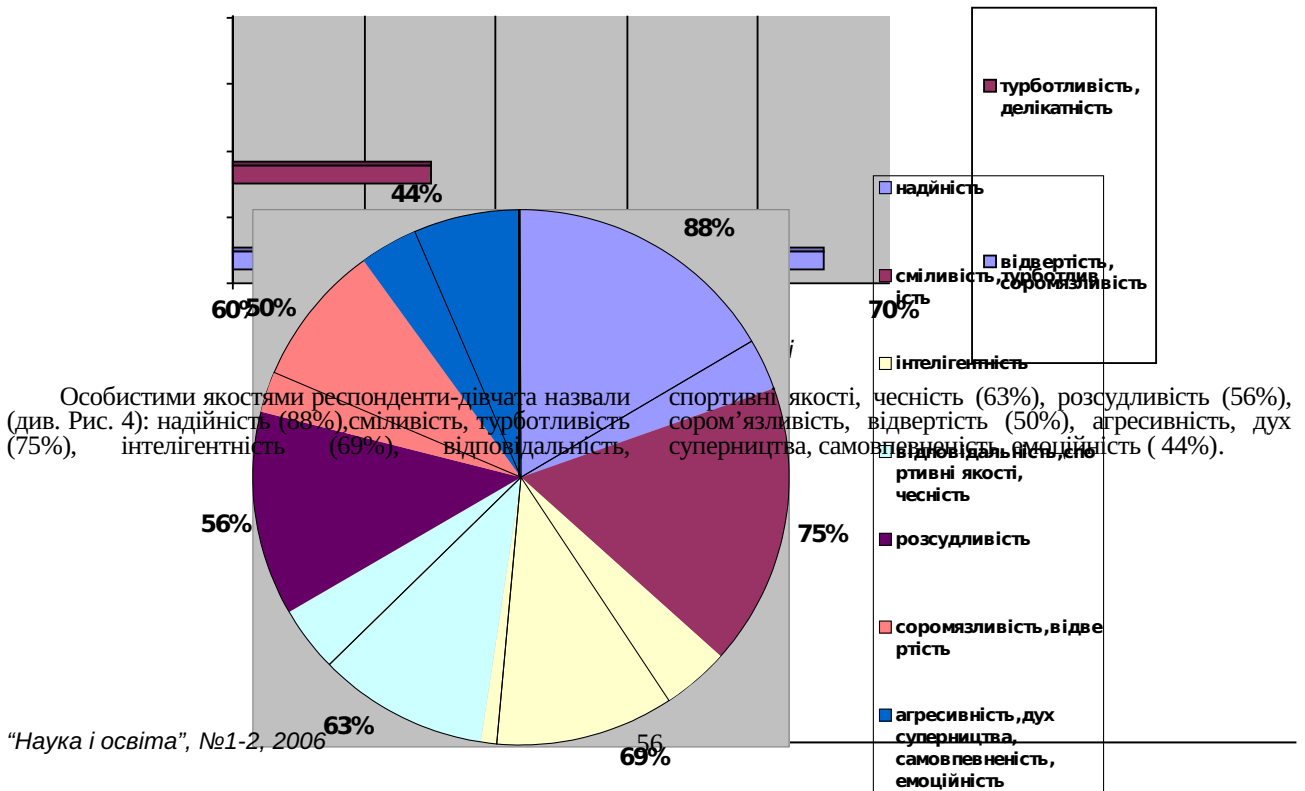

Рис. 2 Якість і, притаманні особисто хлопцям

Особистими якостями респонденти-дівчата назвали (див. Рис. 4): надійність (88%), сміливість, турботливість (75%), інтелігентність (69%), відповідальність, вміння (44%).

спортивні якості, чесність (63%), розсудливість (56%), сором'язливість, відвертість (50%), агресивність, дух суперництва, самовпевненість, емоційність (44%).

Рис. 4 Якість і, притаманні особисто дівчатам

На запитання „Чи зважились Ви коли-небудь прикрасити свій костюм предметом одягу, який вважається належністю протилежної статі?” 84% опитаних хлопців відповіли „ні”, а 88% опитаних дівчат – „так”.

Щодо обставин, за яких респонденти могли б з’явитися в одязі, що є належністю протилежної статі,

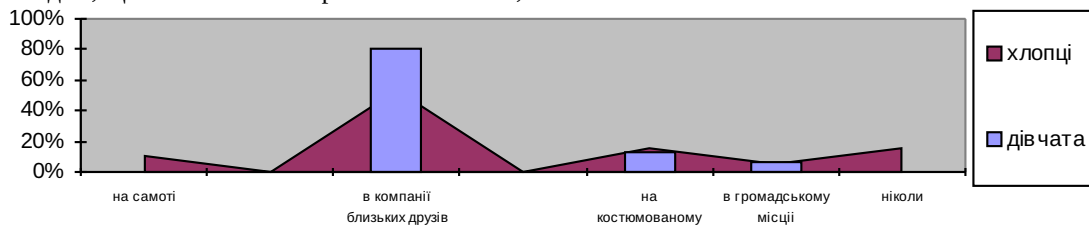

Рис.5 За яких обставин Ви могли б з’явитися в одязі, що є належністю протилежної статі?

Як бачимо, уявлення сучасних старшокласників про чоловіків та жінок відповідають традиційним стереотипам. Але, незважаючи на традиційні уявлення дівчат-старшокласниць про жінок та ідеальні жіночі якості, більшість дівчат серед особистих якостей визначають якості, що більшою мірою характерні для чоловіків.

До такої трансформації власного сприйняття дівчатами своєї статі призводить ряд чинників, зокрема: економічна криза в суспільстві, яка змусила багатьох жінок стати основним, а то й єдиним, джерелом доходів для сім’ї; пропагування засобами масової інформації ідеалу жінки, в якій переважають

якості, що вважаються традиційно чоловічими; популяризація стилю „унісекс”, що пропагує очолюваний зовнішній вигляд жінки.

Для ґрунтовного вивчення особливостей статевої ідентифікації в сучасних старшокласників необхідно провести порівняльний аналіз сучасних уявлень старшокласників міських та сільських навчальних закладів про чоловіків та жінок, особливостей власного сприйняття ними своєї статі; дослідити чинники, що впливають на статево ідентифікацію сучасних старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балакірева О., Бондар Т., Яременко. О. Особливості сексуальної поведінки та орієнтацій неповнолітніх. – К.: Державний ін-т проблем сім’ї та молоді, 2002. – Вип. 2 – 38 с.- (серія: Здоров’я та поведінкові орієнтації учнівської молоді. У 3 вип.).
2. Берн Е. Секс в чоловічій любові. – М.: ООО „Издательство АСТ – ЛТД”, 1998. – 352 с.
3. Богатирирова Р., Ворник Б. Репродуктивне та статеве здоров’я підлітків в Україні. – К.: ПВКП „Укртиппроєкт”. – 1999. – 92 с.

4. Ворник Б.М. Сексологія для всіх. – К., 1995. – 179 с.
5. Каган В.Е. Воспитателю сексологии. – М.: Педагогика, 1991, С. 52-53
6. Келли Г. Основы современной сексологии – Спб: Издательство „Питер”, 2000, С. 165
7. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників/За заг. ред. А.Й.Капської, І.М. Пінчук, С.В.Толстоухової. - К., 2000, С. 93
8. Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности. - М., 2001. – 348 с.

Подано до редакції 3.02.06

РЕЗЮМЕ

Исследованы современные представления старшекласников о мужчинах и женщинах, особенности восприятия ими своего пола.

SUMMARY

Modern idea of men and women, peculiarities of perception of their sex typical of senior pupils are investigated in the article.